

Hrušica, moj rojstni kraj, v mladosti si bila zame raj!

Na Hrušico me vežejo izredno lepi spomini. Po rodu sem Primorka, a v srcu nosim nepozabne spomine na lepoto rojstne Hrušice in na njene prisrčne ljudi, ki jih ne bom nikoli pozabila.

Starša sta iz občine Prem (tu je bil rojen pesnik moderne Dragotin Kette). Oče Franc Urh je bil iz Smrij. Mama Marija – Mici Tomažič pa iz Janeževega Brda. Izhajala je iz premožne kmetije, saj so imeli 15 ha zemlje in veliko živine. Za živino sta skrbela dva volarja (pastirja) in dekla. Za mamo, ki bi dobila bogato doto in balo, so vaški mešetarji že poskrbeli bogatega ženina, ki pa ga ni še videla. Tudi pri očetu je bil doma velik grunt in kovačija, saj so včasih pred oranjem podkovali tudi krave. Starši so mu že kmalu umrli. Starejši brat je vse »poverbal« in v hišo pripeljal hudo ženo, ki ni marala otrok. Zato je očetu obljubila »ujma«, teta iz Trsta, da ga bo vzela k sebi. Ko je bil star 16 let, se je odločil, da se gre v Trst izučit za elektrikarja. Ko je pripravljajal culico za odhod, mu je bratova žena v hrbet zagnala edine stare čevlje, ki mu jih je vedno zaklepala. V šolo v Prem je namreč hodil bos. V Trst je šel peš, prenočil v nekem hlevu in prispel do tete. Učil se je za elektrikarja in cele dneve delal še kot hlapec, da si je kaj prislužil. Ko mu je šlo bolje, si je najel sobico. V Prem se je prvič vrnil čez deset let na »shod«, ki je bil največji vaški praznik. Po maši so zaigrali godci za ples. Ker je bilo v navadi, da si fant izbere dekle za ples, je moj oče zaprosil mojo mamo. Bila je ljubezen na prvi pogled in tako sta se v Trstu poročila leta 1908. Za njene starše je bila sramota, da je premožna hči šla v najeto stanovanje v tujo hišo in zato tudi z bogato doto ni bilo nič.

Leta 1912 se je rodila sestra Mimica in sreča je bila velika. A že leta 1914 je bil oče kot železničar vpoklican v avstroogrsko vojsko in štiri leta preživel v Karpatih. Po koncu vojne se je vrnil in sestri kupil klavir. Življenje naj bi bilo odslej prijetno in lepem stanovanju v centru Trsta. Ker pa so Italijani zasedli Primorsko, se je moral oče takoj odločiti, ali kot železničar odide v južno Italijo ali v kraljevino Jugoslavijo. Kot zaveden Slovenec se je odločil za domovino. Dobil je odlok, da mora preko noči pospraviti stanovanje in priti na železniško postajo, kjer so že čakali živinski vagoni. S konjsko vprego so vozili svoje stvari celo noč, saj so pustili le lignit v kleti. Torej na sv. Jožefa, 19. marca 1919, ko je v sončnem dnevu v okolici že vse cvetelo in je sestra Mimi nosila kratke bele »kucetke« nogavičke in bele »šolenčke«, so vsi šli v tovorni vagon in se odpeljali na neznano pot. Vlak je pripeljal v Ljubljano, kjer je ostalo nekaj vagonov, da jih odpeljejo v Celje. Potem smo se peljali naprej proti Kranju, kjer so spet odklopili vagona in nato prispeli na Jesenice, kjer nas je pričakalo veliko presenečenje, sneg do kolen. Mnoge so odpeljali na Hrušico, kjer so jih naselili v Republiki in bližnjih hišah, naši pa so v vagonu, ki je stal

v kurilnici, samevali še tri dni, ker ni bilo takoj najti primernega večjega stanovanja. Končno so se nas usmili, da smo dobili dvosobno stanovanje v Vili, ki je bila namenjena pomembnejšim strankam. Tonekovi so nam pomagali pri selitvi in z volom cel dan prevažali naše imetje. Ob vselitvi so se vsi trije objemali in od sreče jokali, saj so dobili stanovanje z veliko kuhinjo, z vodo v skupni veži in s straniščem za le dve stranki. A bili so še vedno v šoku, ko so iz cvetočega Trsta pristali v tej zasneženi pokrajini.

Sosedi so jih lepo sprejeli in oče je že takoj dobil službo elektromonterja in vodje oddelka na železnici, ker je znal še dva tuja jezika, italijanščino in nemščino. V službo na Jesenice se je vozil s »personalom«, posebnim vlakom. Mama mu je opoldne na železniško postajo na Hrušici prinesla veliko torbo s kosilom, ki ga je moral na hitro pojesti ali pa ga vzeti s seboj. Otroci smo se v šolo na Jesenice tudi vozili z brezplačnim »personalom«, ampak vstajati smo morali zgodaj. Nazaj smo šli peš ali pa čakali na popoldanski vlak. Ker je bilo do meščanske šole daleč, smo pozimi hodili v »kvedrovcih«. Fantje pred vhodom šole so se zaradi tega norčevali in se nam smejali. Ob ponedeljkih smo morali razredničarki govoriti o evangeliju, o katerem so pridigali pri nedeljski maši. Ker sem se neke nedelje raje udeležila srečanja treh Sokolov in družabnih iger ter tekmovanj, sem v ponedeljek dobila ukor, ker nisem bila pri maši. Zaradi ukora pa sem imela vedenje ocenjeno s 4, kar je bila prava sramota.

6. april 1941 nam je ostal v groznem spominu. V Vili smo se ravno odpravljali k maši, ko nam je sosed Lojze Bizjak zavpil, da so Beograd napadli Nemci. Prestrašeni smo bili cel dan in še bolj zvečer, ko nas je Zimov sin opozoril, da bodo razstrelili bližnji karavanški tunel. V paniki smo pograbili najnujnejše (oče mi je dal pod roko velik kos »pancete«) in stekli k Mrakovim. Ker se spet ni zgodilo nič, smo se vrnili in se po ponovnem opozorilu skrili v kurilnico ter tam občepeli. A ker se ni zgodilo nič, smo se vrnili v stanovanje. Ob štirih zjutraj pa je zagrmelo kot, da bi bilo konec sveta. Zjutraj smo videli velike skale na prostoru tenis igrišča. Tako se je pričela groza druge svetovne vojne, ki nam je vzela najlepša leta naše mladosti.

Ker je v Vili stanovalo kar nekaj primorskih družin, smo se z njimi in vsemi sosedi lepo razumeli. Oče je dobro zaslužil. Mama, ki je skrbela za domača opravila, pa je imela še večji vrt, tri jabolane in hruško. Nasad sliv ob Vili je pripadal vsem stanovalcem, zato smo ga skupaj obirali, da smo si lahko skuhalo slivovo marmelado. Ko je naša tričlanska družina bivala v Vili že šest let, je mama rodila mene. Imela je že 41 let, sestra Mimi pa 13, zato so se ji v Vili smejali. A ko sem se rodila, so bili vsi veseli in so me radi pestovali. Boter mi je bil sosedov Žiga Pagliaruzzi, botra pa Pretnarjeva. V hiši je bilo tako dosti otrok. Pozimi smo se lovili po lesenih stopnicah. Kadar je kdo praznoval god, smo mu pred vhodom na ves glas igrali na pokrovke (»ofirali«), da je odmevalo po celi Vili. Veliko smo se sankali. Pri šestih letih mi je oče kupil smučke in veselje je bilo nepopisno. Smučali smo se na Belem polju in okoli Vile, večji otroci pa še na Rogarjevem rovtu.

Čeprav je bilo pozimi lepo, smo komaj čakali pomladi, da smo utrgali prve »kurice« (telohe), ki smo jih odnesli domov ali na grob ruskih vojakov na Belem polju.

Ko sem peti razred osnovne šole na Jesenicah končala z odličnim uspehom, sem šolanje nadaljevala na meščanski šoli. Ob vpisu me razredničarka Cecilija Gospodarič ni pogledala lepo, saj je vedela, da sem kot starejša sestra tudi jaz pri Sokolu. Ona in ravnatelj sta bila namreč v nasprotnem taboru, pri Prosvetnem društvu Orel. Ampak zaradi tega se nihče ni izpisal iz Sokola. Tam nam je bilo lepo. Pri telovadbi nas je vzpodbujal Sigfrid in kasneje Iztok Pagliaruzzi iz Vile. Bila sem pri »deci«, kjer smo imele deklice enake obleke, lanene beš barve in z rdečo obrobo. Največji sokolski praznik je bil 1. december, ko se nas je v avtu drenjalo kakih deset, da smo se pripeljale do sokolskega doma na Jesenicah, kjer smo ob spremljavi godbe na pihala nastopile v telovadbi. Pozneje smo kot »naraščajnice« nastopale v modrih krilcih in hlačkah na Bledu, v Kranju in drugod. Vadile smo pri Ocepku, kjer je bil za otroke najbolj pričakovani prihod Miklavža, saj nam je v papirnatem »škrtocljju« podaril sadje, kako čokoladico in bonbone. Miklavž je na oder poklical vsakega otroka posebej, da so mu parkeljni zarožljali z verigami, angelčki so se pa samo smejali.

Hrušica je bila pravzaprav majhna vas z veliko priseljenci. Tu sta delovali dve društvi, Sokoli in Orli. Tudi godba na pihala, ki jo je vodil Miha Drešček, je bila zelo uspešna. Ker pa je imel Miha grbo, so ga zmerjali s »Puklbanda«. Srečna mladost se je končala z aprilom 1941.

Na poti do Vile okoli leta 1950
(Last A. Mareš Preželj)